LAZAR, Jan: *À PROPOS DES PRATIQUES SCRIPTURALES DANS L'ESPACE VIRTUEL: ENTRE FACEBOOK ET TWITTER*. Ostrava: Ostravská univerzita 2017. 257 s. ISBN 978-80-7464-811-3.

Je nepochybné, že moderní komunikační technologie mají dopad na řadu domén lidského chování a jednání včetně jazykové praxe. Specifiky tohoto způsobu komunikace se zabývá řada prací soudobé lingvistiky – jeden z nejnovějších příspěvků k tomuto odbornému výzkumu představuje monografie Jana Lazara *À propos des pratiques scripturales dans l'espace virtuel: entre Facebook et Twitter*, vydaná v roce 2017. Za výzkumný cíl si autor stanovil postihnout pravopisné zvyklosti na těchto dvou sítích a ozřejmit jejich odlišnosti od dalších způsobů internetové komunikace; kniha tak vychází z Lazarova dlouhodobého badatelského zaměření a navazuje na jeho předchozí studie týkající se francouzštiny v různých sférách virtuálního prostoru.

Kniha je logicky strukturována, přičemž úvodní dvě kapitoly představují stručný exkurz do historie komunikace skrze internet a nastiňují jeho aktuální využívání; text je doplněn bázi dat, exaktně dokládající strmé rozšíření dostupnosti webu zejména v prvních letech třetího tisíciletí. Formou přehledných grafů je prezentováno věkové či sociální rozvrstvení přístupů k internetu, u některých údajů nechybí srovnání Francie s dalšími evropskými zeměmi. Za zásadnější lze považovat následující kapitolu věnovanou jednotlivým formám kyberkomunikace, jejich specifikům a odlišnostem od klasického komunikačního modelu. Lazar ve své práci vyčleňuje sedm typů asynchronní komunikace a dva typy synchronní. Zatímco některé kategorie jsou zcela jednoznačně rozlišitelné (e-mail, blog, on-line seznamka), u jiných se nabízí otázka, jakou metodologii autor zvolil – jde například o Facebook, jenž je (s výjimkou soukromé konverzace) řazen jako sociální síť, kdežto Twitter jako tzv. mikroblog (*micro-blogue*). Zde by bylo potřeba výrazněji postihnout rozdíly obou stránek, jelikož vykazují řadu podobností (chronologicky řazené textové či vizuální příspěvky, možnost jejich komentování, sdílení, lajkování); omezená délka textu v případě Twitteru se nejeví jako dostatečně signifikantní rozdíl. Na paralely s Facebookem je přítom i v samotném textu poukázáno (Lazar, 2017, s. 48 – 49) a ani pozdější upřesnění funkce Twitteru (Lazar, 2017, s. 105 – 106) tvrzení dostatečně neobjasňuje.

Čtvrtý oddíl stručně pojednává o vývoji francouzského pravopisu, sleduje rovněž genezi jednotlivých normativních příruček jazyka až po výraznější reformu pravopisu v roce 1990, která však začala být školským systémem výrazněji zohledňována teprve v roce 2016. Lazar (2017, s. 63) upozorňuje zejména na konzervativnost uživatelů jazyka přímo ve Francii: „Paradoxalement, une enquête effectuée en 2002 et 2003 auprès de 306 étudiants d'universités francophones belges, françaises, québécoises et suisses a révélé que seulement 10% des Français interrogés disent connaître plus ou moins la nouvelle orthographe.“ Kapitola také účelně pracuje s konceptem ortografické hloubky jazyka (*orthographic depth*, Katz – Frost, 1992), jejíž míra je dána vztahem fonetické a grafické podoby. Francouzština představuje jazyk s výrazně nízkou mírou pravopisné transparentnosti, což autor dokládá např. fonémem [s], který může být písemně realizován v podobě sedmi grafémů či skupin grafémů. K uchopení problematiky vztahu grafém – foném v současné francouzštině je metodologicky čerpáno zejména z teorií Jacquese Anise (*courant autonomiste*) a Niny C a t a c h (*courant phonographiste*).

Monografie dále shrnuje vybrané studie věnované pravopisným změnám internetové komunikace, jejich výběr a šíří můžeme považovat za reprezentativní – zastoupeny jsou práce českých (Eva J a n d o v á), slovenských (Katarína C h o v a n c o v á), francouzských (Jacques A n i s, Isabelle P i e r o z a k, Rachel P a n c k h u r s t), kanadských (Anaïs T a t o s s i a n) a belgických (Dan V a n R a e m d o n c k, Thylla N è v e d e M é v e r g n i e s) lingvistů. Jejich koncepty jsou rozebrány a podrobeny srovnání se zjištěními autora, ten zejména polemizuje s tvrzením dvou posledně zmíněných jazykovědců, že dominantní tendencí internetové komunikace je přiblížení se mluvenému jazyku (*tendance oralisante*); naopak zdůrazňuje funkci jazykové ekonomie vyplývající z nezbytné rychlosti tohoto typu psaní.

Jádro Lazarova výzkumu pak spočívá ve druhé polovině díla, kdy na základě excerponovaného korpusu ze sítí Facebook a Twitter sleduje proměny ortografie. Oba korpusy čítají celkem 18 tisíc slov a jsou rovnoměrně rozloženy mezi oba weby, zahrnuty jsou pouze veřejně dostupné příspěvky a komentáře, nikoliv soukromé zprávy, u nichž se dá předpokládat ještě větší spontánnost a odklon od norem pravopisu. Na základě těchto dat vyplývá jako nejtypičtější rys lexikální zkracování, s těmito nejčastěji se vyskytujícími dílčími kategoriemi: apokopa (*professeur > prof*), afereze (*Internet > net*), zkratky (*s'il vous plaît > svp*), konsonantické jádro (*beaucoup > bcp*), zjednodušení digramů/trigramů (*qui > ki*), logogram (*en plus > en +*), univerzální é (*j'avais > javé*) a vypuštění němeého e uvnitř slova (*petit > pti*). Přestože autor zaměřil, jak jsme již zmiňovali, pozornost pouze na francouzštinu, jím vytvořená typologie ortografických změn užívaných v těchto médiích může mít univerzálnější platnost. U řady postupů vidíme obdobné rysy také v českém jazykovém prostředí, byť byl výzkum prováděn na odlišném jazykovém materiálu – korpusu internetového chatu (Jandová, 2006, s. 35 – 36; Svobodová, 2006, s. 101 – 158).

Mezi další spontánní úpravy pravopisu uživateli internetu patří náhrada grafémů, a to v případech odlišné výslovnosti, kdy je užita zvuková podoba i v písmu (např. grafém c odpovídá fonému k, takže je nahrazen grafémem k). Třetí skupina změn zahrnuje využití homonymie (přesněji by se mělo jednat o homofonii), kdy jsou libovolně zaměňovány stejně se vyslovující tvary určitého slovesa, které však mají odlišný pravopis (*regardez, regarder*). Čtvrtou a poslední skupinu tvoří postupy expresivní. Kromě grafického prodloužení (libovolně opakování písmena či skupiny písmen), použití majuskulí a citoslovců sem autor řadí emotikony, tedy prvek vyhrazený výlučně pro virtuální prostředí.

Emotikony, jak vyplývá z korpusových dat, jsou využívány výrazněji v prostředí Facebooku (75 % oproti 25 % na Twitteru). Také jejich jednotlivé typy mají lišící se frekvenci, zajímavým zjištěním je zřetelná dominance znaku ^^, základního emotikonu lineárního typu, který vychází z asijské kulturní tradice. Jeho užití představuje 41 % všech emotikonů, v pořadí následující se objevuje s frekvencí pouhých 13 procent. V této souvislosti by bylo vhodné posoudit (být zřejmě obtížně), zda výběr nemůže být ovlivněn vizuální (grafickou) nabídkou stránky, preferující určité typy emotikonů.

Po výše popisované lingvistické analýze je v konkluzi zařazeno srovnání reálného stavu pravopisu a lexikálních obměn s výsledky průzkumu o spisovnosti mezi uživateli. Z něj vyplývá, že sociální síť řadí respondenti až na šesté místo v pořadí důležitosti správného pravopisu (po e-mailu, debatních a diskuzních fórech, seznamkách a blozích), konkrétně 65 % lidí usuzuje, že je zde důležitý. Jak ovšem monografie dokládá, jazyková praxe se od tohoto výsledku liší – v případě Facebooku autor ve svém korpusu zachytil 89 % slov ve správné podo-

bě, u Twitteru byl počet korektních slov 85 %. Je tedy paradoxní, že přes obecné vnímání těchto stránek jakožto z hlediska jazykové správnosti méně prestižních, věnují komunikanti úrovní pravopisu při psaní poměrně značnou pozornost.

Závěry, k nimž monografie dochází, objasňují zásadní tendence ve vývoji francouzského jazyka ve virtuálním prostředí sítí Facebook a Twitter. Deskriptivní charakter práce v celistvé šíři mapuje ortografii této svébytné komunikace, stojící na pomezí psaného a mluveného projevu. Srovnáním obou korpusů je zjevné, že přes obdobné prostředí a typologii uživatelů nacházíme rozdíly – v případě Twitteru se jako klíčový ukazuje limit počtu znaků, vedoucí například k častějšímu užití konsonantického jádra či majuskulí. Lazarem vytvořenou typologií pravopisných odlišností můžeme považovat za přesnou a odrážející reálný stav; jistě bude podnětné ji sledovat a případně modifikovat také v budoucnu společně se změnami, kterými bude virtuální komunikace nepochybně procházet.

Bibliografie

ANIS, Jacques: *L'écriture, théories et descriptions*. Bruxelles/Paris: DeBoeck/Éditions universitaires 1988.

CATACH, Nina – GRUAZ, Calude – DUPREZ, Daniel: *L'orthographe française: traité théorique et pratique*. Paris: Nathan, 1986.

JANDOVÁ, Eva: *Komunikace na WWW chatu*. In: *Čeština na WWW chatu*. Ed. E. Jandová. Ostrava: Ostravská univerzita 2006, s. 22 – 42.

KATZ, Leonard – FROST, Ram: *The reading process is different for different orthographies: The orthographic depth hypothesis*. In: *Orthography, Phonology, Morphology, and Meaning*. Eds. L. Katz – R. Frost. Amsterdam: Elsevier North Holland Press 1992, s. 67 – 84.

ROSENBERG, Scott: *Say Everything: How Blogging Began, What It's Becoming, and Why It Matters*. New York: Crown Publishers 2009.

SVOBODOVÁ, Diana: *Slovní zásoba na WWW chatu*. In: *Čeština na WWW chatu*. Ed. E. Jandová. Ostrava: Ostravská univerzita 2006, s. 101 – 158.

Van RAEMDONCK, Dan – NÈVE De MÉVERGNIES, Thylla: *Deffence et illustration du clavardage: Dis-moi où tu écris, je te dirai comment*. Bruxelles: E.M.E. 2012.

Karel Střelec

Centrum jazykové přípravy, Pedagogická fakulta Ostravské univerzity

Katedra české literatury a literární vědy, Filozofická fakulta Ostravské univerzity